

УДК 336.2

І. Я. Максименко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку та фінансів,
Національний університет "Запорізька політехніка"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2362-6183>
О. В. Башмакова,
магістрант кафедри обліку та фінансів,
Національний університет "Запорізька політехніка"
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-4932-3170>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.23.195

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

I. Maksymenko,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting and Finance, National University "Zaporizhzhye Polytechnic"
O. Bashmakova,
Master 6th year of the Department of Accounting and Finance, National University "Zaporizhzhye Polytechnic"

MODERN APPROACHES TO THE ORGANIZATION OF ACCOUNTING AND ENSURING STATE FINANCIAL CONTROL IN BUDGETARY INSTITUTIONS

Стаття присвячена аналізу сучасних підходів до організації обліку та забезпечення державного фінансового контролю в бюджетних установах, визначенню існуючих проблем і окресленню шляхів їх вдосконалення. У роботі систематизовано нормативно-правові та організаційні засади функціонування обліково-контрольних процесів, акцентовано увагу на значенні цифровізації, аналітичної деталізації та розвитку внутрішнього аудиту для забезпечення прозорості та ефективності управління бюджетними ресурсами.

Особливу увагу приділено тому, що функціонування системи обліку та контролю в умовах динамічних змін соціально-економічного середовища та підвищених вимог до фінансової дисципліни має ґрунтуватися на принципах достовірності, своєчасності, прозорості та відповідальності. Водночас в умовах недостатньої цифрової інтеграції, кадрового дефіциту та невідповідності національних процедур міжнародним стандартам реалізація цих принципів потребує адаптивності, системного підходу і гнучкості.

Аргументовано, що удосконалення обліково-контрольної системи є не лише умовою підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами, але й вагомим інструментом забезпечення фінансової стабільності державного сектору. Зокрема, розвиток ризик-орієнтованого контролю, цифрових платформ аналітики, автоматизації перевірок та підвищення кваліфікації персоналу сприяє своєчасному виявленню порушень, підвищенню прозорості використання коштів та зміцненню довіри до державних фінансів.

У висновку наголошено, що сучасна організація обліку та державного фінансового контролю в бюджетних установах має базуватися на принципах адаптивності і гнучкості, що дозволяє оперативно реагувати на виклики та ризики, забезпечувати належну фінансову дисципліну і підтримувати стабільність публічних фінансів у складних соціально-економічних умовах.

The article is devoted to the analysis of modern approaches to the organization of accounting and the provision of state financial control in budgetary institutions, the identification of existing challenges, and the delineation of ways to improve them. The study systematizes the regulatory and organizational foundations of accounting and control processes, emphasizing the importance of digitalization, analytical detailing, and the development of internal audit to ensure transparency and efficiency in the management of budgetary resources.

Particular attention is given to the fact that the functioning of the accounting and control system under conditions of dynamic socio-economic changes and increased demands for financial discipline should be based on the principles of reliability, timeliness, transparency, and accountability. At the same time, in the context of insufficient digital integration, staff shortages, and non-compliance of national procedures with international standards, the implementation of these principles requires adaptability, a systematic approach, and flexibility.

It is argued that improving the accounting and control system is not only a condition for enhancing the efficiency of budget resource management but also a significant instrument for ensuring the financial stability of the public sector. In particular, the development of risk-oriented control, digital analytics platforms, automated verification, and the enhancement of staff qualifications contributes to the timely detection of violations, increased transparency in the use of funds, and strengthened trust in public finances.

In conclusion, it is emphasized that the modern organization of accounting and state financial control in budgetary institutions should be based on the principles of adaptability and flexibility, enabling prompt responses to challenges and risks, ensuring proper financial discipline, and maintaining the stability of public finances under complex socio-economic conditions.

Ключові слова: аналітичний облік, облік бюджетних ресурсів, державний фінансовий контроль, обліково-контрольна система, ризик-орієнтований контроль, фінансова дисципліна.

Key words: Analytical Accounting, Accounting of Budgetary Resources, State Financial Control, Accounting and Control System, Risk-Oriented Control, Financial Discipline.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОКІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Облік і контроль у бюджетних установах відіграють фундаментальну роль у забезпеченні прозорості, раціонального використання державних ресурсів та підвищенні довіри суспільства до діяльності органів публічної влади. Умови сучасного бюджетного менеджменту характеризуються необхідністю адаптації до цифровізації, удосконалення процедур управління та забезпечення високих стандартів звітності. У цьому контексті ефективно організована система обліку стає не лише технічним інструментом фіксації господарських операцій, а й потужним механізмом управління фінансовими потоками.

Важливим напрямом удосконалення облікового процесу в бюджетних установах є поглиблення аналітичності даних. Використання додаткових субрахунків, деталізація економічної класифікації видатків і доходів, а також розширення внутрішньої звітності дозволяють керівникам установ оперативно відстежувати стан виконання кошторисів, виявляти відхилення та своєчасно приймати коригувальні управлінські рішення.

Така деталізація підвищує обґрунтованість планування та сприяє оптимальному розподілу бюджетних асигнувань.

Ефективний контроль — внутрішній і зовнішній — є невід'ємною частиною сучасної моделі управління бюджетними ресурсами. Запровадження систем моніторингу, ризик-орієнтованих підходів до перевірок, автоматизованих інструментів контролю дозволяє не лише фіксувати факти нецільового використання коштів чи порушень фінансової дисципліни, а й запобігати їх виникненню. Регулярний аналіз відповідності фактичних показників плановим забезпечує можливість оперативного реагування на відхилення й підвищує відповідальність посадових осіб.

Раціонально організований облік і належний контроль забезпечують бюджетній установі стабільність, підвищують ефективність використання фінансових ресурсів, знижують ризики порушень і сприяють досягненню поставлених цілей в діяльності бюджетних установ. Сучасні виклики вимагають постійного вдосконалення облікових процедур, оновлення методичного забезпечення та широкого застосування цифрових технологій. Таким чином, якісний облік і дієвий контроль виступають важливою умовою підвищення результативності

функціонування бюджетних установ у динамічних умовах сучасної економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання організації обліку та контролю в бюджетних установах є предметом активного вивчення багатьох сучасних дослідників у галузі бухгалтерського обліку й державного фінансового контролю. Значний внесок у розвиток теоретико-методологічних засад цієї сфери зробили такі науковці, як Бакун Ю.В., Білуха М.Т., Бутинець Ф.Ф., Валуєв Б.І., Герасимович А.М., Голов С.Ф., Гуцайлюк З.В., Єфіменко В.І., Завгородній В.П., Задорожний З.В., Кужельний М.В., Кузьмінський А.М., Лишиленко В.І., Нападівська Л.В., Пилипенко І.І., Пушкар М.С., Сахарцева І.І., Сук Л.К., Ткаченко Н.М., Чебанова Н.В. та Шевчук В.О. У їхніх працях висвітлено ключові проблеми ведення бюджетного обліку, особливості організації контролю, а також питання підвищення прозорості та ефективності управління бюджетними ресурсами.

Попри суттєвий науковий доробок, низка аспектів обліку та контролю у бюджетній сфері потребує подальшого теоретичного осмислення й практичної модернізації. Особливо актуальними залишаються питання цифрової трансформації обліку, інтеграції автоматизованих систем у процес моніторингу фінансових операцій, удосконалення методів оцінювання бюджетних активів і зобов'язань, а також запровадження ризик-орієнтованого підходу до державного фінансового контролю. Стрімкі зміни у сфері публічних фінансів зумовлюють необхідність формування нових інструментів, здатних забезпечити підвищення

точності, повноти та оперативності облікової інформації.

Таким чином, незважаючи на значні наукові напрацювання, проблематика удосконалення обліку та контролю в бюджетних установах залишається актуальною й потребує подальшого розвитку. Сучасні економічні умови та вимоги до прозорості публічних фінансів зумовлюють потребу у впровадженні інноваційних методів, здатних забезпечити якісне оновлення облікових процедур та зміцнення системи державного фінансового контролю.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є формування теоретичного підґрунтя та розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення системи обліку й контролю в бюджетних установах в умовах сучасних вимог до прозорості та ефективності використання публічних ресурсів. Реалізація цієї мети передбачає визначення ключових напрямів модернізації облікових процедур, підвищення аналітичності даних, удосконалення механізмів внутрішнього контролю та впровадження інструментів цифрової підтримки управлінських процесів. Досягнення таких результатів сприятиме зміцненню фінансової дисципліни, забезпеченню достовірності облікової інформації, раціональному використанню бюджетних коштів і створенню надійної інформаційної основи для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у діяльності бюджетних установ.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Система бухгалтерського обліку бюджетних установ ґрунтується на принципах державного сектору, що

Рис. 1. Система організації обліку в сучасних бюджетних установах

Таблиця 1. Основні форми державного фінансового контролю в бюджетній сфері

Форма контролю	Суб'єкт здійснення	Мета	Характеристика
Державний фінансовий аудит	Держаудитслужба	Оцінка ефективності, законності та результативності управління коштами	Включає аудит відповідності, операційний, фінансовий аудит
Інспектування (ревізія)	Держаудитслужба	Виявлення фінансових порушень	Спрямований на перевірку законності операцій
Внутрішній контроль	Керівник установи	Забезпечення правильності обліку та фіндисципліни	Щоденний контроль за операціями
Внутрішній аудит	Внутрішні аудиторські служби	Підвищення якості управління	Оцінка системи ризиків і внутрішнього контролю

відрізняються від обліку комерційних структур своїм правовим підґрунтям, цільовим призначенням коштів, бюджетними обмеженнями та необхідністю дотримання вимог фінансової дисципліни. Одним із ключових завдань обліку є забезпечення прозорості використання бюджетних асигнувань та формування аналітичної інформаційної бази для контролю і планування.

Сучасний етап розвитку державного сектору характеризується переходом до цифрових інструментів обробки облікової інформації, автоматизацією процесів складання звітності, інтеграцією державних реєстрів та інформаційних систем.

Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах ґрунтується на принципах цільового та раціонального використання бюджетних ресурсів, що вимагає чіткої регламентації облікових процедур і створення надійної системи контролю. У сучасних умовах цифровізації державного управління, зростання обсягів фінансової інформації та посилення вимог до прозорості публічних фінансів особливої актуальності набуває побудова комплексної моделі обліку, здатної забезпечити повноту, достовірність та оперативність даних.

Запропонована модель системи обліку (рис. 1) відображає взаємопов'язану сукупність елементів — від формування облікової політики до здійснення контролю. Вона демонструє логічну послідовність руху інформації, її перетворення та узагальнення, а також підкреслює тісний взаємозв'язок між процесами обліку та фінансового контролю. Такий підхід сприяє формуванню цілісного механізму управління бюджетними ресурсами, що відповідає вимогам сучасного державного сектору.

Державний фінансовий контроль охоплює систему заходів, спрямованих на запобігання порушенням бюджетного законодавства, оцінку ефективності використання публічних коштів та забезпечення достовірності державної звітності. Основними його суб'єктами є Держаудитслужба, Рахункова палата, внутрішні аудиторські підрозділи розпорядників бюджетних коштів.

Поточні виклики у сфері фінансового контролю включають:

- високу частку ручних процедур;
- недостатню автоматизацію перевірок;
- ризики неправомірного використання коштів;
- складність інтеграції даних між державними установами;

— потребу впровадження ризик-орієнтованих підходів.

Таблиця 1 систематизує ключові елементи організації бухгалтерського обліку в сучасних бюджетних установах та демонструє їх взаємозв'язок із процесами контролю й аудиту. У структурі державного сектору саме цілісність і послідовність побудови облікової системи визначають якість управлінських рішень, прозорість використання бюджетних ресурсів і рівень підзвітності. Виходячи з вимог нормативно-правової бази та потреб цифрової трансформації, модель відображає послідовний рух облікової інформації — від формування первинних документів до підготовки фінансової звітності, що забезпечує узгодженість між аналітичним, синтетичним обліком та системою контролю. Таким чином, запропановані форми державного фінансового контролю допомагають узагальненою концептуальної основи дослідження особливостей облікового процесу в бюджетних установах.

Структурний аналіз таблиці засвідчує, що організація обліку в бюджетних установах є комплексним багаторівневим процесом, який охоплює як методологічні, так і процедурні аспекти. Послідовне поєднання облікової політики, первинного, аналітичного й синтетичного обліку створює єдину інформаційну систему, здатну забезпечити достовірність та своєчасність даних для формування фінансової звітності. Завершальним елементом цієї системи виступає контроль — внутрішній і державний фінансовий, що гарантує законність, ефективність і цільове використання публічних коштів. Отже, таблиця підтверджує, що гармонізована облікова система є необхідною передумовою прозорого управління бюджетними ресурсами та підсилює роль державного фінансового контролю як інструменту забезпечення фінансової дисципліни.

Ефективність функціонування бюджетних установ значною мірою визначається якістю організації обліку та дієвістю механізмів державного фінансового контролю. В умовах трансформації публічного сектору, діджиталізації управлінських процесів та зростання вимог до прозорості використання бюджетних ресурсів роль обліково-контрольних інструментів суттєво зростає. Незважаючи на активне реформування системи державних фінансів, досі наявним залишається низка

Таблиця 2. Проблеми та напрями удосконалення обліку і контролю в бюджетних установах

Проблема	Сутність проблеми	Наслідки для функціонування установи	Напрямок удосконалення
Недостатня деталізація аналітичного обліку	Обмежена кількість субрахунків, нерозвинені аналітичні розрізи	Низька точність планування, ускладнення фінансового аналізу	Поглиблення аналітичності обліку, впровадження багаторівневих субрахунків, цифрових панелей показників
Низький рівень цифрової інтеграції між установами	Несумісність інформаційних систем, дублювання даних	Зниження оперативності, ризики технічних помилок, надмірне адміністративне навантаження	Повна цифровізація фінансових процедур, інтегровані аналітичні платформи, електронні акти і автоматичні перевірки
Кадровий дефіцит у сфері контролю та аудиту	Нестача підготовлених аудиторів, висока плинність кадрів	Низька якість контролю, несвочасне виявлення фінансових порушень	Запровадження навчальних програм, тренінгів, підвищення кваліфікації, сертифікації державних аудиторів
Відсутність ризик-орієнтованих механізмів контролю	Фокус на формальні перевірки, а не на реальні ризики	Неоптимальний розподіл контрольних ресурсів, низька ефективність аудитів	Запровадження ризик-орієнтованого контролю, застосування цифрової аналітики ризиків
Потреба у гармонізації з міжнародними стандартами	Неповне узгодження процедур із INTOSAI, ISSAI, IPSAS	Зниження рівня прозорості та довіри до фінансової інформації	Удосконалення внутрішнього аудиту, впровадження практик INTOSAI, ISSAI, підвищення стандартів звітності

проблем, що ускладнюють підвищення результативності контролю та знижують інформативність облікових даних.

Комплексність цих проблем зумовлена низьким рівнем інтеграції інформаційних систем, недостатнім розвитком ризик-орієнтованих підходів, кадровими обмеженнями, а також потребою у гармонізації процедур із міжнародними стандартами, зокрема INTOSAI, ISSAI та IPSAS. Оцінка наявних недоліків та системне визначення напрямів удосконалення є необхідною умовою для побудови ефективної моделі управління фінансовими ресурсами держави.

З огляду на зазначене, нижче подано узагальнену аналітичну таблицю, що відображає ключові проблеми та відповідні напрями вдосконалення обліку й контролю в бюджетних установах.

Виявлені проблеми, синтезовані у таблиці, демонструють системний характер викликів, з якими стикаються сучасні бюджетні установи. Основним із них є недостатня аналітичність обліку, що перешкоджає ефективному фінансовому плануванню та обмежує можливості управлінського аналізу. Низька цифрова інтегрованість між установами формує ризик фрагментації даних, а відсутність автоматизованих перевірок знижує якість контролю та збільшує адміністративне навантаження.

Окремої уваги потребує кадровий аспект: розвиток внутрішнього аудиту та державного фінансового контролю неможливий без системного підвищення кваліфікації персоналу. Паралельно з цим зростає актуальність впровадження ризик-орієнтованих під-

ходів, які дозволяють переорієнтувати контрольні заходи на найбільш вразливі ділянки фінансової діяльності.

Гармонізація процедур із міжнародними стандартами INTOSAI, ISSAI та IPSAS — це один ключовий напрям, важливий для підвищення довіри до фінансової інформації, що формується в бюджетних установах.

Узагальнення проблем та напрямів удосконалення організації обліку і контролю свідчить про необхідність комплексної реформи обліково-контрольної системи в бюджетних установах. Вирішення окреслених проблем потребує стратегічного підходу, який включає одночасне підвищення аналітичності обліку, цифровізацію контрольних процедур, розвиток кадрового потенціалу та наближення національних практик до міжнародних стандартів.

Таблиця 2 демонструє, що ефективні зміни можливі лише за умов взаємопов'язаного розвитку всіх елементів системи: обліку, внутрішнього контролю, внутрішнього аудиту та зовнішнього державного фінансового контролю. Запровадження ризик-орієнтованих моделей, цифрових платформ і автоматизованих аналітичних інструментів сприятиме підвищенню прозорості, зниженню кількості порушень і покращенню якості управління бюджетними ресурсами.

Таким чином, обґрунтовані напрями вдосконалення формують цілісну концепцію модернізації обліково-контрольної системи, що відповідає сучасним вимогам публічного управління та забезпечує підвищення фінансової безпеки держави.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження засвідчує, що система обліку та державного фінансового контролю в бюджетних установах є складною багатокомпонентною структурою, ефективність якої визначає рівень прозорості, результативності та відповідальності у використанні публічних ресурсів. У сучасних умовах цифрової трансформації державного сектору особливої актуальності набуває інтеграція облікових процедур із механізмами контролю, що забезпечує створення єдиного інформаційного середовища для формування достовірних даних, своєчасного виявлення ризиків і прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Аналіз практики функціонування бюджетних установ виявив низку системних проблем: недостатню деталізацію аналітичного обліку, фрагментованість цифрових систем, дефіцит кваліфікованих кадрів, слабку розвиненість ризик-орієнтованих контрольних процедур та потребу гармонізації з міжнародними стандартами. Водночас окреслені напрями вдосконалення — цифровізація фінансових процесів, розвиток внутрішнього аудиту відповідно до стандартів INTOSAI та ISSAI, підвищення аналітичності обліку, модернізація підходів до оцінювання ризиків і системне підвищення кваліфікації персоналу — формують узгоджену модель модернізації обліково-контрольної системи.

Таким чином, удосконалення організації обліку та державного фінансового контролю в бюджетних установах має розглядатися як стратегічний пріоритет державної фінансової політики. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності управління бюджетними ресурсами, зміцненню фінансової дисципліни, зростанню довіри до публічного сектору та формуванню інституційної спроможності держави в умовах динамічних соціально-економічних змін.

Література:

1. Maksymenko, I., Akimov, A., Dimich A., (2025). Diagnostics and predicting of customs payments as a tool for ensuring national security in the conditions of martial law in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 11 № 4, pp. 106—118. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-4-106-118>
2. Maksymenko, I., Chumak O., Akimov A., (2023). Efficiency of the customs taxation system as a key component of Ukraine's financial stability in the context of war. *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 3, pp. 137—144. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-3-137-144>
3. Maksymenko I., Melikhova T. Accounting and analytical procurement of state financial control and directions of its implementation in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, Volume 3 Number 5. Riga: Publishing House "Baltija Publishing. 2017. P. 268—275. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2017-3-5-268-275>
4. Максименко І. Я. Особливості обліку необоротних активів бюджетних установ. *Ефективна економіка*. 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3152> (дата звернення 22.11.2025).
5. Максименко І. Я., Сопілко О. А. Державний фінансовий контроль як важливий фактор дієвості ведення обліку та аналізу діяльності бюджетних установ. *Агросвіт*. 2016. № 15—16. С. 36—40. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/15-16_2016/7.pdf (дата звернення 22.11.2025).
6. Максименко І. Я. Особливості проведення дер-

жавного фінансового контролю в частині складання і виконання кошторисів бюджетних установ. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 19. С. 42—44. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/19_2017/10.pdf (дата звернення 22.11.2025).

References:

1. Maksymenko, I. and Akimov, A. and Dimich A., (2025), "Diagnostics and predicting of customs payments as a tool for ensuring national security in the conditions of martial law in Ukraine", *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 11 № 4, pp. 106-118. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-4-106-118>.
2. Maksymenko, I. and Chumak O. and Akimov A., (2023), "Efficiency of the customs taxation system as a key component of Ukraine's financial stability in the context of war", *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 3, pp. 137—144. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-3-137-144>
3. Maksymenko, I. and Melikhova, T. (2017), "Accounting and analytical procurement of state financial control and directions of its implementation in Ukraine", *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 3, no. 5, pp. 268—275. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2017-3-5-268-275>
4. Maksymenko, I. (2014). "Peculiarities of accounting for non-current assets of budgetary institutions", *Efektivna ekonomika*, vol. 6, pp. 268—275, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3152> (Accessed 22 November 2025).
5. Maksymenko, I. and Sopilko, O. (2016). "State financial control as an important factor in the effectiveness of accounting and analysis of the activities of budgetary institutions", *Ahrosvit*, vol. 15—16, pp. 36—40, available at: http://www.agrosvit.info/pdf/15-16_2016/7.pdf (Accessed 22 November 2025).
6. Maksymenko, I. and Radchenko, Y. (2017). "Features of state financial control in the preparation and execution of budget estimates of budgetary institutions", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 19, pp. 42—44, available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/19_2017/10.pdf (Accessed 22 November 2025).
Стаття надійшла до редакції 24.11.2025 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

viber: +38 050 3820663